

KÉT ASSZONY

1. ALLEGRO

Reggel, mielőtt becsöngetett volna anyósához, a kis kertés házba, Luca megállt az ajtó előtt, kivette retiküljéből apró, kerek tükrét, s megvizsgálta, vajon könnyei nem mázolták-e el fekete szempillafestékét. A tükör megvillant a napban, egy vakító fénycsóvát lövellt vörösen visszacsillanó hajára. Beszűkített szemmel, a nyomkereső vadászkutya szenvedélyes tárgyilagosságával vizslatta arcát; be is púderezte egy kissé a biztonság kedvéért, két könnyű, gyors mozdulattal utánarajzolta a száját: még Irén, az öreg házvezetőnő előtt is restellte volna, ha kisírt arccal látja. A nyitott konyhaablak felől vajas piritósnak a szaga érzett, ez valamennyire könnyített a lelkén. Az ajtó előtt állva még néhány pillanatig „koncentrált”, aztán egy megszokott mozdulattal dacosan megrántotta a vállát. Eddig-már majd egy éve-minden nap szerencsésen túljutott a délelőttökön.

Bal kéz felől, a bejárat három kőlépcsője mellett a nagy szpireabokor már virágzott; mint egy vízesés eresztette le villogó fehér hullámait a kis pázsitszegélyre. A kerítésen túl, az országúton négy asszony beszélgetett, száz lépéssel arrébb négy liba állt mozdulatlanul a porban.

– Ma bal lábbal kelt az öreg nagysága – mondta Irén.

Luca megsókolta az öreg házvezetőnő piros, gömbölyű képét.

– Felkelt? – kiáltotta kacagva. – Krisztus lejött és csodát tett? – A piros képű házvezetőnő elnevette magát. Az öreg nagyságát, Luca kilencvenhat éves anyósát hét évvel ezelőtt egy ideggyulladás ágyának döntötte, azóta mind ritkábban kelt fel az ágyból, de sohasem délután hat óra előtt, amikor – fogyó erejével számtani arányban – kezdetben ötvenszer, majd lassan csökkentve a napi adagot, tíz-tizenötyszer ide-oda végigjárta hosszában a szobát. Az utolsó évben ért le tízig, de annál alább még nem jutott. – Azon füstölög már az este óta, hogy még mindig nem kapott új terítőt a kacsájára. Sós süteményt tetszett hozni?

– Egy mázsával – mondta a fiatalasszony. – Magának is hoztam pénzt a háztartásra, Irénke.

– Egy mázsával?

Luca elnevette magát; nevetése ellenállhatatlan volt, muszáj volt vele nevetni. – Ló... – mondta. – Ötszázat hoztam egyelőre, elég lesz?

– Annyi már nem is kell ebben a hónapban – mondta a házvezetőnő.

A fiatalasszony kinyitotta fehér, zsák formájú retiküljét, belekotort. Nem tartott benne rendet; a néhány összehajtogatott bankjegy, melyet ma délelőtt kapott a Bizományi Áruházban a régi kékróka stólájáért, legalul gyűrődött a teasütemény, a selyempapírba csomagolt kis terítő, a púderesdoboz, rúzs, pénztárca s tükör alatt, néhány zálogcédulával és egy végrehajtói értesítéssel együtt, melyet aznap reggel kézbesítettek ki a lakásán. Egy-kettő-három-négy-öt – számolta s finom, mozgékony arca, melynek összejátszó vonásai sohasem nyugodtak el, a pénz olvasása alatt egy percre mélységesen elkomolyodott. – Nem baj, majd elszámoljuk, ha marad. Nem kell spórolni, öreganyám – mondta, s már újra nevetett. – Más baj nincs?

– Nincs. Maradt pénze magára?

– Dögivel – mondta a fiatalasszony.

A tiszta kis fehér konyhába, melyet a szembetűző nap s a fehérre lakkozott konyhabútorok duplán meg-megragyogtattak, az ablak előtt álló ákác egy csóva fullasztóan édes illatot küldött,

mely egy pillanatra elnyomta a vajás pirítós ropogós szagát. – A postás még nem volt itt? – kérdezte a fiatalasszony.

– Még nem.

– Majd nézzen ki időnként a levélszekrényhez, Irénke, mert ma levél jön Amerikából – mondta a fiatalasszony. Azt szeretném, ha addig olvasná el, amíg itt vagyok.

– No, már megint csönget! – mondta a házvezetőnő. Három-négy türelmetlen rövid berregés hallatszott. – Ha reggeli óta nem csöngetett be már legalább tízszer, akkor egyszer sem. Úgy jár rá a keze, mintha viszketne neki.

– Maradjon csak, majd én bemegyek – mondta a fiatalasszony.

Az ajtóban állva, melynek nyílását az ágyban fekvő, kissé tompa fülű öregasszony nem hallotta meg, egy darabig elnézte a nagy fehér vánkосok közé süppedt hosszúkás, halvány arcot, melyet egy álla alatt szalaggal összekötött fekete bársony főkötő foglalt keretbe; a behunyt szemek alatt az arc csontszerkezetéből kiemelkedő nagy, egyenes, sárgás orr mintha már a majdani halotti maszkot idézné. A könnyű, sárga pehelyaplan alatt a testnek egyetlen porcikája sem mozdult; az emelkedősülyedő mellkas mozgását sem lehetett látni. A fiatalasszonynak újra „koncentrálnia” kellett: a szeme már-már könnybe lábadt. Törékenyen s izmosan állt a küszöbön, szép hosszú nyakán hátravetve fejét, mintha hatalmas bronzvörös kontya súlya húzná a föld felé, orrcimpái remegtek, kis gömbölyű hasa megfeszült izgalmában. – Hülye tyúk! – mondta magának dühösen, hogy újra erőre kapjon. A nap hátulról sütött a hatalmas ágyra, s a dagadó vánkосok között elvesző, sovány, fehér arcra, melyet már csak a fekete bársony főkötő mentett meg az elmúlástól. A fiatalasszony elfintorodott, ingerülten toppantott.

Az ágyban fekvő kinyitotta a szemét, az ajtó felé nézett.

– Kezit csókolom, mama – kiáltotta Luca, már újra világosan csengő, vidám hangján.

– Már annyit csöngettem, Irén – panaszkolta az öregasszony kissé rekedten, s homlokát ráncolva újra az ajtó felé nézett. – Még mindig nem kész a vajás pirítós?

– Én vagyok, mama – kiáltotta Luca. – Egy perc múlva kész lesz.

Az öregasszony gyanakodva nézett az ajtó irányába. – Ki az? – kérdezte.

Jóllehet már több mint hetven éve élt Magyarországon, szülővárosának, Bécsnek németes hangszínei még nem koptak le hangszálairól. Folyékonyan beszélt magyarul, de azért a német nyelv fordulatai vagy olyik itt tartózkodása kezdetén félrehallott s eltorzított magyar szó, melyet konok emlékezete nem engedett ki fogásából, még gyakran ki-kibújt szókinéséből, s mindannyiszor fékezhetetlen, szünni nem akaró nevetésre ingerelte menyét. Szívesebben olvasott is még németül, mint magyarul, ezekben az utolsó, ágyban töltött években szinte kizárólagosan már csak fiatal lány korának imádott emlékeit, Goethét és Schillert, olykor – kissé unatkozva egy kötet Thomas Mannt, s a vendéglátó ország iránti udvariasságból a magyar Lukács György német tanulmányait Goethéről, melyeket nagy, férfias, gót betűs kézírásával számtalan széljegyzettel s felkiáltójellel látott el; feljegyzéseit – javarészt idézeteket az olvasott könyvekből, melyek néha több oldalt is kitétek – az ágyban fekvők jellegzetesen eltorzult s már erősen reszkető betűivel ugyancsak anyanyelvén vetette, háztartási elszámolásokkal váltakozva, egy kemény fedeles iskolai füzet kockás papírjára. A könyveket, nyolc-tíz kötetet, a füzetekkel, egy csomag édes keksszel, egy csomag sós süteménnyel s egy zacskó csokoládébonbonnal együtt melyből naponta egy szemet evett – a széles ágy fal menti szegélyén raktározta el, pontosan meghatározott sorrendben, úgy, hogy jól a keze ügyébe essenek, s ne kelljen Irént ezért is becsöngetnie. A rádió az ágy lábánál állt, Kossuthra beállítva; így egy hosszú villanydróra felszerelt kapcsolókörte segítségével – amelyet még fia szereltetett fel – bármikor maga kinyithatta, s a házvezetőnőt csak akkor kellett beszólítania, ha a tintával előre megjelölt műsor szerint Petőfi szolgáltatta a kiválasztott művet, s a készüléket át kellett állítani. De az elmúlt

néhány hónapban erre már mind ritkábban került sor; az öregasszony a nap java részében csukott szemmel, mozdulatlanul feküdt az ágyában, nem lehetett tudni, szendereg-e vagy régi emlékeit őrli még mindig eleven agyában, vagy rövid jövőjéről ábrándozik; csak akkor elevenedett meg, ha Irén saját ebédjéből egy kevés – tiltott paprikás krumplival vagy káposztás kockával vendégelte meg, vagy délelőtt eljött a menyé. – Maga az? – mondta rosszkedvűen, fejét kissé felemelve a legfelső, halványlila selyemmel áthúzott kispárnáról. – Hozta nekem a sós süteményt?

– Persze, hogy hoztam – kiáltotta a fiatalasszony, széthúzva a zsákretikül száját, s óvatosan kiemelve belőle a kis selyempapír csomagot. – S mit hoztam még a mamának?

– Biztos virágot – mondta az öregasszony elégedetlen arccal, amely azonban rögtön kisimult, szeme, a még mindig szép fekete szeme is mohón felragyogott, amikor megpillantotta a kis csokor sárga árvácskát. – Maga sose tanul meg spórolni?

Luca közvetlenül az ágy elé lépett, s szemét kiforgatta, hogy szinte csak a fehérje látszott, felemelt mutatóujjával hosszan megfenyegette az öregasszonyt. Addig fenyegette, amíg ez el nem nevette magát. – Jól van – mondta az öregasszony –, én azért mondom mindennap ugyanazt, mert maga mindennap ugyanazt csinál. Nem kell mindennap virágot hozni. Kölnivíz tessék holnap venni nekem!

– S mit hoztam még a mamának? – kiáltotta Luca, belekotorva a retikülbe. Hosszan matatott benne, szándékosan nyújtva az időt, s közben kíváncsian figyelte az öregasszony arcát, amelyen most hirtelen kiütközött az agkori gyöngeség; az infantilis kíváncsiság magafeledkezett, nyitott szájú, együgyű tükrözése. A sötét szájüregből kilátszott egyetlen megmaradt foga. – Na, adja már ide! – mondta az öregasszony, egy idő múlva türelmét veszítve. – Vagy már elvesztette?

Amikor megpillantotta a selyempapírból kibontott kis hímzett fehér terítőt, elpirult örömeiben. Követelődő volt, de a legkisebb szolgáltatásért is gyerekesen hálás. – Jól van – mondta. – Tessék lehajolni és megcsókolni! – Kissé felemelte fejét, és vértelen ajkait csucsorítva egyik csontos kezét rákapcsolta a fiatalasszony telt fehér nyakára, maga felé húzta, és cuppogva megcsókolta homlokát. – Gyönygyörű! – mondta. – De honnét veszi maga azt a sok pénz?

– Megkeresem, mama – mondta a fiatalasszony. – Nagy kurva vagyok, hisz tetszik tudni.

Az öregasszony egy darabig kerekre nyílt szemmel értetlenül nézett rá, aztán hirtelen kuncogni kezdett, s megfenyegette az ujjával. – Kurva? – mondta. – Ach menjen! Majd megmondalak Jánosnak, ha hazajön, s akkor kapsz két akkora pofát! – Az éjjeliszekrény felé fordította fekete főkötős fejét, és szemügyre vette az alsó polcán álló porcelánkacsát. – Tessék rátenni! – mondta. Gyönygyörű! Legfőbb ideje volt, mert délután jön Hetényi professzor úr, s Irén izgatott lesz, s talán elfelejti megint elrámolni, mint a múltkor, s akkor tessék!

– Látott már olyat a professzor úr – mondta Irén, hirtelen megjelenve a nyitott ajtóban. – S különben is honnét veszi, hogy épp ma délután jön?

Az öregasszony – homlokát ráncolva – az ajtó felé nézett.

– Mindig hallgatódzik – súgta szemrehányóan a menyének, de mivel nagyothalló füle már nem tudta lemérni a hangerőt, lefojtott sziszegése úgy szólt, mintha ráförmedt volna a szoba túlsó végében álló házvezetónőre. – Dehogy hallgatódzott! – kiáltotta gyorsan a fiatalasszony. – A vajás pirítóst hozta a mamának.

– Hogy én hallgatódzom...

Luca cinkosan az öreg házvezetónőre hunyorított.

– Hogy én hallgatódzom...

A nyitott ablakon át hangos libagágogás hallatszott be az utcáról.

– Hogy én hallgatódzom...

Luca hangosan elnevette magát. – Meg ne üsse a guta; Irénke – kiáltotta jókedvűen. – Ha így felfújja magát, biztos gutaütés a vége. Adja ide már azt a pirítóst!

– Azért jön ma délután a professzor úr – mondta az ágyban fekvő öregasszony haragosan az ajtó felé –, mert már nagyon rég nem volt itt, legalább egy hónapja, s megígérte, hogy minden hónapban egyszer...

– Azért jön ma délután – mondta Luca csúfolódva –, mert a mama szerelmes belé, s ezért mindennap várja, hogy eljön, s majd eltársaloghat vele Goethéről, s nem akarja, hogy a professzor úr közben a pisijét lássa, hát ez csak természetes, Irénke, nem igaz?

– Mit mond maga? – kérdezte elpirulva az öregasszony. – Mit mond maga? – Ha akarta, az öregasszony egy szempillantás alatt megsiketült. – Miért kell mindig úgy sugdosódni, hogy az ember a saját szavát se hallja? – Luca hangosan felnevetett, odakint a ház előtt a libák újra elgágintották magukat. – Mit mond maga?

Hetényi professzor azért nem járt már oly régen a kis kertes házban, mert négy hónappal ezelőtt meghalt, de ezt az öregasszony előtt, aki már nemigen tudta számon tartani a földi idő múlását, gondosan eltitkolták. – Ne is tagadja a mama, hogy szerelmes a professzor úrba – mondta Luca –, mert különben kinek a számára tanulná meg betéve azokat a Goethe-idézeteket.

Az öregasszony az időközben a szájába beakasztott protézisével lassan ropogtatta a pirítóst. – Dumme Gans – mondta. – Kinek?... kinek?... Magamnak. A pirítós is magamnak eszem.

A fiatalasszony leült az ágy mellett álló kis sárga selyem karosszékbe, átvette egymáson lábát. – Mondja csak, mama, a professzor úr tényleg olyan szellemes, ha németül beszél?

Az öregasszony nem felelt, megvető arckifejezéssel tovább morzsolgatta a pirítóst.

– Lehet, hogy szellemes, ha németül beszél – mondta Luca. – Egyébként, ha magyarul csacsog, akkor is kedves. Csak ne volna olyan csúnya!

Az öregasszony még nem vette észre, hogy ugratják. – Nem lehet mindenki olyan szép, mint maga – mondta, a homloka egy kissé elpirult.

– Én szép vagyok, mama? – kérdezte Luca.

Az öregasszony megállította szájában a falatot, s kilenc évtized tapasztalatain edzett, kitanult öreg női szemét vizsgálódva menyec arcára függesztette, mely most összes élveteg pórusaival az ablakon behulló napfényben és ákácillatban fürdött. – Csak volna maga olyan okos – mondta egy idő múlva elégedetlenül.

– Olyan okos, mint ki?

Az öregasszony újra elindította protézisét, nem felelt.

– Olyan okos, mint a professzor úr?

– Dumme Gans – mondta az öregasszony.

Luca jókedvűen elnevette magát. – Majdnem elfelejtettem, hogy tegnap telefonált a professzor úr – mondta. – Csak egy napra ugrott fel Szegedről, s nem tudott eljönni a mamához, de kézcsókját küldi. Azt mondta, hogy a mama száz évig fog élni, hát ne búsuljon, mert még sokszor láthatják egymást.

Az öregasszony tovább evett, de a szeme sarkából egy gyanakvó tekintetet vetett menyére. – Nekem is mondta, hogy száz évig fogok élni – dünnyögte egy idő múlva. – Magának mondta most telefonon ugyanaz?

A fiatalasszony behunyta szemét, fejét a karosszék napsütötte támlájára hajtotta.

– Maga nem csinál velem bolondot? – kérdezte az öregasszony.

Luca behunyt szemmel maga elé mosolygott, igent intett.

– Hogyhogy? Becsap maga most engem? – kérdezte az öregasszony hitetlenül.

– Persze – mondta Luca.

Az öregasszony nagy naiv szemével ránézett; most már tényleg nem tudta, mit tartson a professzori jóslatról. De ha a menyé nevetett, akkor – bármennyire meg is volt bántva – a végén együtt nevetett vele, elébb csöndesen, értetlenül göcögve – s ilyenkor csontos, szigorú arca szinte együgyűvé vált tájékozatlanságában –, majd egyre felszabadultabban, őszintébben, s jólelkűen beletörődve abba, hogy a saját kárán nevet; a benne maradt aprócska túske néha csak órák múlva vagy csak másnap szúrt bele emlékezetébe. – Maga most rászéd, tényleg? – ismételte vidáman. A fiatalasszony felugrott, az ágy fölé hajolt, friss szájával összevissza csókolta a vánkosok közt reszkető kemény arcot. – Hogy képzeli a mama, hogy rászédem! – kiáltotta. – Hisz a minap együtt számítottuk ki, hogy a mama századik születésnapján ki lesz még életben, akit meg lehet majd hívni, s hogy milyen ruhát fogok felvenni. Azt mondtuk, hogy a kivágott piros selyemruhám, nem tetszik emlékezni?

– Jól van – mondta az öregasszony megnyugodva. – Nem a kivágott fehér selyemruha választottuk?

– Hol van az már! – mondta a fiatalasszony maga elé.

– Mit mondott maga?

– Semmit, mama.

– Jól van – mondta az öregasszony –, akkor adjon ide a szódavíz! Tényleg mondta magának a professzor úr telefonon, hogy százéves leszek?

Mialatt Luca megigazította az ágyában a félrecsúszott párnákat, s az öregasszony a hét év előtti ideggyulladás emlékeitől óvatosan jajintott egyet-egyet, Irén újra bejött a szobába, s egy féltékeny pillantást vetve a fiatalasszony gyors, ügyes kezére, kivitte a kis fatálcán a kiürült tányért és poharat. – Nem aggat a mamának ez a sok könyv itt? kérdezte Luca, helyére simítva a paplant. – Hisz egyszerre csak egyet olvas!

– De a többin gondolkodom – mondta az öregasszony szigorúan. – Ahhoz maga csak ne nyúljon! Megtanulta maga a német lecke?

Miután egy ideig hiába várt a feleletre, keskeny fejét a fiatalasszony felé fordította, s ráemelte rosszálló tekintetét. A tekintet oly hosszan tapadt rajta, oly elvesző s magafeledkezett volt, hogy az ember már azt hitte volna, elvesztette okát és célját, s értelmetlenül fénylik, mint az égitestek az űrben. Aztán egyszerre megint bekapcsolt az evilági forgalomba.

– Mit fog János szólni – mondta korholva az öregasszony –, ha visszajön, és maga még nem tud németül?

– János... János – dünnyögte Luca. – Örüljön, ha addig nem felejték el magyarul is.

Az öregasszony újra ránézett. – Mit mond maga?

– Unom Jánost – dünnyögte Luca halkán, de ezt persze meghallotta az öregasszony. – Unom Jánost – ismételte Luca hangosabban, hogy bizonyosan meghallja. – Az hogy van, hogy ha János szóba kerül, azt a mama mindig meghallja, akármilyen halkán beszél is az ember? Unom a fiát; mama.

– Most maga megint rászéd? – kérdezte az öregasszony nevetéstől kissé elferdült szájjal.

– Persze – mondta Luca.

Az öregasszony nem tudott mit felelni. De a menyé arcán nyugvó tekintete oly súlyos és ártatlan volt, hogy Luca nem bírta el sokáig; felvetette fejét, és rámosolygott az öregasszonyra. Ez rögtön készségesen visszamosolygott. – Tessék csak mondani, mama – kiáltotta Luca –, hogy is volt az, amikor egyszer Savanyúkúton jártak?

Az öregasszony eltűnődött. – Savanyúkúton?

– Igen – mondta Luca. – Amikor egy éjjel az egész család egy szobában aludt?

– És?

– Hisz tetszik tudni – mondta Luca –, amikor valamennyien egy szobában háltak, s a másik fia leleselkedett?

– A szegény Gyuri? Azt maga már nem ismerte.

– Az – mondta Luca –, a Gyuri. Amikor a mama este levetkőzött, s azt mondta a gyerekeknek, hogy forduljanak a falnak?

– Ach – mondta az öregasszony –, azt én már elmeséltem neked.

Luca rámosolygott. – De már nem jól emlékszem rá. Mikor is volt az?

– Ach, nagyon régen – mondta az öregasszony. – Talán ötven éve megvan.

– Több az – mondta Luca. – Most hány éves a mama?

– Kilencvenhat – mondta az öregasszony büszkén.

– No lássa! – kiáltott Luca. – Akkor meg még egészen fiatal asszony volt, amikor Savanyúkúton jártak, s nem kaptak csak egy szobát éjszakára. Legalább hatvan éve van már.

– Hatvan? – ismételte az öregasszony tűnődve. – Akkor én voltam harminchat?

– Olyasféle – mondta Luca. – No, tessék mondani, hogy is volt azzal a leleskelődéssel?

– Az úgy volt... – kezdte az öregasszony. Hirtelen elhallgatott, egy bizonytalan tekintetet vetett menyére. – De azt én magának már elmeséltem.

– De ha nem emlékszem jól – mondta Luca. – Arra emlékszem, hogy este volt, a gyerekek már ágyban feküdtek, s a mama le akart vetkőzni. Szép asszony lehetett a mama fiatal korában.

– Igen – mondta az öregasszony egyszerűen. – Nagyon szép voltam. Tudja maga, akkor jöttek divatba a nagy kalapok, amiket egy széles fekete selyem- vagy bársonyszalaggal le kellett kötni... hogy mondják... az állkapocs alatt, s az én uram adta nekem ajándékba egy nagyon széles fekete moirészalag, s ha azzal lekötöttem az állkapocsom alatt, akkor minden úrfi megfordult utánam az utcán.

– Meghiszem – mondta Luca. – Nemcsak az úrfik, még az urak is. Hetényi professzor úr is megfordult volna a mama után, ha akkor már ismeri.

Az öregasszony szemérmesen elmosolyodott. – Ugyan – mondta, hirtelen szigorúvá vált arccal –, a professzor úr akkor talán még nem is élt.

– Persze – mondta Luca. – S hogy volt tovább?

– Micsoda?

– Hát a leleskelődés?

Az öregasszony sovány ujjáival megtapogatta fekete főkötőjét. – Tudja maga – mondta elgondolkodva –, hogy ez a főkötő abból a széles fekete szalagból csináltak, amit akkor az uram adta nekem?

– De hisz ez bársony, mama – kiáltotta Luca nevetve –, a mama meg egy moiré selyemszalagot kapott.

– Mindegy – mondta az öregasszony elvörösödve. – Lehet, hogy az volt bársony. Na, mit akar maga tudni?

– Azt, mama – mondta Luca –, hogy akkor hogy vetkőzött le a mama Savanyúkúton?

– Egy szobában kellett aludni mindenkinek – mondta az öregasszony, s a hangja egy kissé berekedt, mintha megrokkant volna a hatvan év hosszú úrutazás irtózatosságtól, a tekintete is egyszerre megkopott –, az úgy volt, hogy mindenkinek egy szobában kellett aludni, s

a gyerekek már az ágyban feküdtek, s én le akartam magamat vetközni. Tudja maga, hogy akkor a hölgyek még midert viseltek, nagy, hosszú midert, innét idáig, s azt az uramnak kellett felfűzni, s én nem akartam, hogy a gyerekek lássák. Eh – mondta hirtelen türelmetlenül –, ezt én neked már elbeszéltem.

– De ha nem emlékszem, mama – mondta Luca. – Azt tudom, hogy akkor azt tetszett mondani a gyerekeknek, hogy forduljanak a falnak.

Az öregasszony szórakozottan bólíntott. – Azt mondtam.

– S amikor a mama vetközni kezdett, akkor biztonság okából hátranézett, hogy a gyerekek tényleg megfordultak-e.

– Igen – mondta az öregasszony. – Ott álltam alsószoknyában...

– Tévedés, nem alsószoknyában – kiáltotta Luca, az elfojtott nevetéstől meg-megrángó szájjal –, hanem bugyiban, bokáig érő csipkeszegélyes bugyiban...

Az öregasszony is elnevette magát. – Igen, bugyiban.

– S amikor a mama hátranézett, akkor azt látta, hogy János becsületesen a fal felé fordult, de a kisebbik fia...

Az öregasszony újra elnevette magát. – A Gyuri lekseledett...

– Igen, lekseledett – mondta Luca. – A hasán feküdt, és a fél szemével a mamára sandított.

– Hosszú, aranyszőke haja volt – mondta az öregasszony ellágyultan –, nagyon szép göndör aranyfürtjei, s azok közül lekseledett ki a szobába.

– S aztán?

– Mit aztán?

– Hogy volt tovább?

Az öregasszony nem felelt.

– Tessék csak folytatni – mondta Luca –, mert én már nem jól emlékszem. A mama egy nagy törülközővel letakarta a gyerekágy rácsát...

– Persze hogy letakartam – mondta az öregasszony révetegen.

Luca hangosan nevetett. – S akkor a tükörből látta, hogy a háta mögött Gyuri meg-megráncigálja a törülközőt, és kikukkant rajta.

– Igen, kukkantott – mondta az öregasszony, s hogy kényelmesebben nevetessen, kiakasztotta a protézist a szájából, s beleeresztette az éjjeliszekrényen álló vizespohárba. – Kukkantott és röhögött.

– János pedig...

Az öregasszony most egyszerre felforrósodott az emléktől. – János pedig – mondta csöndesen – csak feküdt a falnak fordulva, s meg sem mozdult, szegényke.

– Már kisgyerek korában olyan becsületes volt, igaz, mama? – mondta Luca, kíváncsian nézegetve az öregasszonyt.

– Igen – mondta ez nagyon lassan s határozottan –, nagyon becsületes ember.

Behunyta szemét, a szobában csend lett. Az utcáról mély autódudálás huppant be a napfényben ragyogó szobába. Az öregasszony újra kinyitotta szemét, menyére nézett. – Dumme Gans – mondta hangosan, tagoltan –, maga azt hiszi, nem látom, hogy jobban emlékszik, mint én? Igenis, már akkor olyan becsületes volt, ezt akarta hallani maga?

– Egy nyavalyát – mondta Luca halkán, de ezt az öregasszony nem hallotta meg. Egy darazsat figyelt, mely az éjjeliszekrényen álló árvácskacsokor fölött körözött; nyakát

nyújtogatva, félrefordított fejjel nézte, majd – elfeledkezve idegfájdalmáról – felkönyökölt, s orrára ültette szemüvegét, a szája egy kissé kinyílt izgalmában.

– Maga szereti János? – kérdezte egy idő múlva rekedten. Elfáradt, visszaereszkedett vánkosai közé, levette szemüvegét.

– Egy nyavalyát – mondta Luca.

Az öregasszony méltatlankodva összeráncolta homlokát. – Jól van, most maga ne vicceljen – mondta rekedten –, mert én komolyan beszélem. Ha szereti János, akkor mondja meg neki, ha hazajön Amerikából, hogy nem kell olyan nagyon önfejesnek lenni.

– Miért, mama? – kérdezte Luca kíváncsian.

Az öregasszony hallgatott. Maga elé nézett, a szája egy kissé megint elnyílt befelé figyelő izgalmában. – Nem baj – mondta. – Maga csak mondjon meg neki!

– De miért, mama? – kérdezte Luca.

Az öregasszony megint nem felelt. Egy kissé felemelte fejét, a szeme sarkába becsúszó tekintettel igyekezett elfogni az árvácskák fölött zúgó nagy darazsat, egy ideig nézte, újra visszajektette fejét halványlila kispárnájára. – Egyszer én figyeltem ilyen darázs – mondta rekedten –, nagyon-nagyon régen volt. Az is így zúgicsált ilyen sárga árvácskák fölött, aztán leült az egyikre, s mert nagyon nehéz volt, az árvácska gyorsan átfordította fejét, s mélyen lehajolt a föld felé. Tetszik tudni, ha nem hajolt volna meg, akkor talán eltört volna a... hogyishívják... a szára.

– Ezt mondjam meg Jánosnak? – kérdezte Luca.

– Igen – mondta az öregasszony.

– Előbb kellett volna – mondta Luca.

– Mit mond maga?

– Nem szóltam semmit, mama – mondta Luca.

– Nem is kell – mondta az öregasszony.

– Maga csak mondjon meg neki.

– Miért nem a mama mondja meg?

Az öregasszony a menyére nézett, fáradtan legyintett. – Nagyon sokára jön haza – mondta, mereven maga elé bámulva. Szerencsére Irén ismét bejött a szobába; kedvesen gömbölyű, sima piros arca – mintha ünneplőbe öltöztette volna – csupa ragyogás volt, ősz haja is megcsillant a napfényben. Az öregasszony rögtön meglátta kezében a levelet. Felült, a szája kinyílt, de nem tudott megszólalni.

– Levelet tetszett kapni – mondta Irén, fél szemével Luca felé kacsintva.

Az öregasszony egy mély lélegzetet szedett. – A János?

– Honnét tudjam! – mondta Irén, az ágy mellé lépve –, nem olvastam el.

De ezúttal az öregasszonyt a közömbös hang játékaival nem lehetett becsapni: mintha földrengés rázta volna meg s alakította volna át egy szempillantás alatt az egész szervezetét, a szeme kitágult, hosszú, csontos arcának üregei megteltek, kiszínesedtek, melle zihálva emelkedett, süllyedt a könnyű világossárga ágykabát alatt. Az izgalom iszonyú súlya kisajtolta lelkét a felhámra, a szem szivárványhártyájára, még a színtelen körmeire is, s kevés megmaradt, felvillanyozott ősz hajába. Kinyújtotta mind a két reszkető kezét, az egyikkel a levelet ragadta magához, a másikkal átölelte az öreg házvezetőnő nyakát, fejét magához húzta, megcsókolta. Annyira kifáradt, hogy percekbe telt, amíg rászánta magát, hogy feltépje a borítékot, s kiráncigálja belőle, széthajtogassa a géppel írt levelet. – Adj ide a nagyítóüveg, Irén – mondta lihegve. Feltette a szemüvegét, s reszkető kezében a nyeles nagyítóüveggel elolvasta, olykor

szüneteket tartva, mintha kifulladt volna, majd egy-egy mély sóhajjal újra kezdve a hosszú, négyoldalas levelet, amelyet ezután egy hétig, naponta többször is elő fog szedni, s az első betűtől az utolsóig átszítálni telhetetlen emlékezetébe.

„...ezúttal igyekszem kipótolni a múltkori rövid leveletem, igaz, hogy most talán még kevesebb időm van, mert... s most jön a nagy újság!... a filmemen az utolsó simításokat végzem, egy hónap múlva befejezem, s utazom haza. Ezt akartam elsőnek közölni, hogy egy jó hírrel kárpótoljam mamát a hosszú várakozásért. Mához egy hónapra tűzték ki a film bemutatóját New York legnagyobb filmszínházában, melyben egyszerre harmincezer ember fér el, most épül a város közelében, egy kétezer méter magas hegy tetején, s a bemutatóig el kell készülnie, mert az én filmemmel akarnak nyitni, a tetejéről fél Amerikát belátni, egészen a Cordillerákig s az Andesekig, nem szólva az Atlanti-óceánról, amely itt éppolyan kék, mint az Adria Abbáziában, ahol egyszer együtt nyaraltunk mamával. A filmszínháznak persze külön repülőtere lesz, mert a gazdag emberek egész Amerikából a saját repülőgépükön járnak majd ide; a városból pedig, mármint a hegy lábánál elterülő New Yorkból külön helikopterszolgálat szállítja majd a nézőket, fejenként egy dollárért. A bemutatóra nagy ünnepélyt készítenek elő, de erre majd később térek rá, elébb arról szeretném megnyugtatni, hogy a sok munka dacára makkegészséges vagyok s nagyon jókedvű, hogy most már hamarosan hazamehetek, s noha napi tíz-tizenkét órát dolgozom, azért mindennap egy órát sportolok, hogy el ne hízzak, bokszolok, repülőgépet vezetek, sétálok és úszom. Mármost a mama azt kérdezi természetesen, hol úszom. A saját úszómedencémben, a parkban. Ennek külön története van.

Mama tudja, hogy eddig a Waldorf Astoriában, New York legnagyobb szállodájában laktam, egy húszszobás lakosztályban, a századik emeleten, ahonnét fél Amerikát be lehet látni. De olyan nagy személyzetet vagyok kénytelen foglalkoztatni, csak titkárból hat főt és vagy egy tucat gépirónót, hogy nemigen fértünk el, pedig már a szalonjaimban is mindenütt ágyakat állítottak fel, sőt az egyikben emeletes ágyakat is, mint a svájci turistaházakban, amilyeneket mama a nászútján látott! – másrészt a riporterek, akik a világ minden részéből ideözönlenek, annyit zaklatnak, hogy elhatároztuk, elköltözünk, s titokban tartjuk tartózkodási helyünket. New Yorktól ezer kilométernyire egy XVI. századbéli kastélyt béreltünk ki, melynek minden kövét Franciaországból szállították ide, s itt újra felépítették, persze a legnagyobb komforttal, százholdas parkkal, több úszómedencével, golfterülettel, repülőtérral, a házban légkondicionáló berendezéssel, s most itt jól elférünk, mert a kastélynak annyi szobája van, hogy még a néger inasom s a fodrászom is mindegyik egy-egy lakosztályt kapott, a lovászomnak pedig egy külön kis cottage-e van az istállók mellett; mert azt elfelejtettem mamának megírni, hogy mindennap reggeli előtt egy órát lovagolok; van egy Darling nevű kedvenc fehér kancám, azon szoktam kilovagolni, s olyankor még a titkáraitam is odahaza hagyom, s csak a filmtársaság által bérelt, biztonságomra kirendelt hat titkosrendőr követ lóháton száz lépés távolságban. Ha New Yorkban van dolgunk, akkor a piros-fehér-zöldre festett lökhajtásos repülőgépünkön egy óra alatt ott vagyunk, s még ebéd előtt hazarepülünk, mert mama ugye tudja, hogy délutáni sziesztámat itt is megtartom, hogy friss legyek az esti munkára. *Címem titkos, nem írom meg, mama csak adja oda a leveleket Lucának, aki régi címemre, a Waldorf-Astoriába továbbítja.*

Mindezt s a személyemet ért többi kitüntető figyelmet őszintén restellem, s csak azért írom meg mamának, mert tudom, hogy örömet szerzek vele, és ezzel valamennyire enyhíthetem a távollét keserveit. Persze, ennek most már rövidesen vége szakad, s megint otthon leszek. Sajnos, egyelőre nem tudok mamának igazán szép ajándékot küldeni, mert a honoráriumot csak a film befejezése után kapom meg, s egyébként is otthon túl sok vámat kellene fizetni, így hát be kell érnie azzal a néhány aprósággal, melyet Lucával küldök. De már kinéztem mama számára egy nagy világosszürke Luxus-Fordot, ezt magam fogom hazahozni, egy lemezjátszót ezer lemezzel s egy szuperrádiót, mellyel még az Északi Sarkot is lehet fogni. (Bár igaz, hogy ott nem játszanak Beethovent.) Irénéknek veszek majd mama közelében egy kis öt-hatszobás családi házat, de hogy Lucának mit hozok, azt még nem árulom el. Van itt a parkban egy szelíd barna

medvének, kétszer akkora, mint Irén, azzal nagyon megszerettük egymást, talán eladják nekem, csak még nem tudom, hogy hol fogjuk otthon elhelyezni. Hasonlít arra a medvére, amelyet mamával együtt láttunk Bécsben, amikor tízéves koromban egyszer kivitt a schönbrunni állatkertbe, tetszik emlékezni? Aznap este pedig megnéztük Offenbach *Szép Heléna*-ját, s mama máig is meséli, hogy én az előadás alatt hangosan kiáltoztam boldogságomban, s akkorakat nevettem, hogy az egész nézőtér engem figyelt.

De még adós vagyok a bemutató előadásra tervezett ünnepség leírásával. Erről egyelőre még ne nagyon tessék beszélni, mert részben diplomáciai titok. Azt talán fölösleges is megemlítenem, hogy Amerika valamennyi rádiótársasága helyszíni közvetítést fog adni s persze a televízió is, úgyhogy legkevesebb ötvenmillió ember fogja látni a filmet. Száz vagy kétszáz újságíró várnak, a rádiók leghíresebb szpikereiket küldik el, köztük a világhírű Mr. Smith is, s természetesen az európai nagy újságok és rádiótársaságok emberei is ott lesznek. Persze, Pestig nem érnek el az adások.

Tiszteletemre igen előkelő embereket hívtak meg a bemutatóra. Mama tudja, hogy ezt nem hencegésből írom meg, hanem hogy öröme teljék benne. Rooseveltné, a volt elnök özvegye vállalta az ünnep védnökségét, és saját kezűleg meghívta legjobb barátnőjét, Vilma holland királynőt, aki már el is fogadta a meghívást. A francia köztársaság elnöke is eljön egész családjával, s az angol királynő képviselőjében fia, a walesi herceg, akire mama bizonyára emlékezni fog, egyszer Budapesten is járt, s nagyon szerette a barackpálinkát. Eljön a szovjet külügyminiszter is, Magyarország képviselőjében a kultuszminiszter, a német kancellár, a görög király, s most még csak azon gondolkodnak – ez diplomáciai megfontolás dolga –, hogy meghívják-e Francót, a spanyol diktátort is. Eljön a dzsapurta maharadzsza is, egész udvartartásával s kedvenc fehér elefántjával, amelyet, persze nem lehet repülőgépen a hegyre szállítani, így hát a hegy lábánál, a síkságon épített számára fehér márványtömbökből külön istállót, szintén légkondicionáló berendezéssel, s egy külön cottage-et az elefánt ápolószemélyzete számára. A nyerge színaranyból készült, gazdagon kirakva fehér gyöngyökkel és drágakövekkel...”

Mire az öregasszony a levél végére ért, a kiállott izgalom fáradtságában hirtelen elaludt. Nyugodtan lehetett beszélgetni, mert ha nem látta a mozgó szájakat, füle már nem figyelmeztette semmilyen zajra, beszélgetésre, még ha közvetlen közelében hangzott is el. Csöndesen aludt, lélegzetét sem lehetett hallani, csontos arcán a beteljesült boldogság ígérete. Bár szellemi ereje még nagyjából ép volt, s olykor-olykor még gyanakodni is tudott, már amennyire naiv természetétől tellett, de fiáról, ennek eszéről, tehetségéről, erejéről, bátorságáról mindent elhitt: zseninek tartotta, s minden szavában vakon bízott. – Megint nem vette észre, hogy Pesten adták fel a levelet – mondta Irén kuncogva. Luca felugrott, az ablakhoz futott, s az ágy háta mögül – hogy álmában se lássa meg – kiöltötte nyelvét az öregasszonyra.

– S miket tetszett benne írni?

– Sokat... vastagon – mondta Luca.

– Ma még nem fog róla beszélni – mondta a házvezetőnő –, de holnap majd hajnali hatkor becsönget.

– Magának is legyen valami öröme – mondta Luca.

A két nő hallgatott. Az egyre magasabbra szálló nap lassanként kivonta magát a szobából, az öregasszony fehér arca már teljesen árnyékba merült, csak a szoba túlsó végében álló nagy hármasszekrény hosszú tükörlapja hányta vissza a beleömlő fényt, melyet a metszett üveg szélei a szivárvány hét színére bontottak, egy rezgő, színes fényhálót vetve a fehér falra. A kis csokor sárga árvácska fölött álmosítón dongtak a darazsak.

– Sokáig nem tetszik ezt már bírni – mondta a házvezetőnő, egy szánakozó pillantást vetve a fiatalasszonyra.

– Nem a ló... – mondta Luca.

– Hát tíz évig nem!

– Egyet már leült – mondta Luca. – Már csak kilenc van hátra.

A házvezetőnő bólintott. – Azt meg már nem éri meg az öreg nagysága.

– Nem – mondta Luca. – De amíg él, hadd legyen meg mindene.

– A Hetényi professzor úr megígérte neki, hogy száz évig fog élni – mondta az öreg házvezetőnő. – Az még négy év.

– Lehet – mondta Luca. – Jöjjön csak ide, Irénke, nézze meg, hogy innét hátulról milyen jó fazonja van az arcának!

Az öregasszony olyan kitaratóan s boldogan aludt, hogy Luca elhatározta, nem várja be, míg felébred. De mire az ajtó felé indult volna, háta mögött az ágyban fekvő kinyitotta szemét. – Hova megy maga? – kérdezte.

Luca hátrafordult, nevetett. – Meg akartam lógni, mama.

Az öregasszony nem felelt, hosszan rajta nyugtatta tekintetét menyé szívósan törékeny, karcsú alakján. Egy kissé fel is emelte fejét, szelíden elmosolyodott. – Milyen szép piros a maga haja a napban! – mondta. – Mint egy angol királykisasszonynak.

Luca elpirult. – No, tessék! – mondta. – Igazán szép, mama?

– Igazán – mondta az öregasszony. Egy ideig még bólogatott, aztán begörbített mutatóujjával magához intette menyét. – Tessék engem megcsókolni! – mondta. – Ne itt a homlokomra! Én is akarom magát. Maga nagyon jó és szép.

– No, tessék! – mondta Luca.

– Akarom valamit kérdezni – mondta az öregasszony. – Miért kell Amerikában titkosrendőr a János fiam mellé?

Luca egy nagyot nyelt, a szempillája verdesni kezdett. – Amerikában minden híres emberre titkosrendőrök vigyáznak, mama.

– Jól van – mondta az öregasszony megnyugodva. Hirtelen vékonyan, öregesen elnevette magát. – Kell magának egy medve? – kérdezte, fogatlan szája elé kapva kezét. – Egy nagy medve, olyan nagy, mint két Irén? Mein Gott, micsoda gondolat! Ilyen idea is csak neki juthatja eszébe. – Az öregasszony olyan jóízűen kacagott, hogy a könnye majd kicsordult. – Na, most menjen maga! – mondta hirtelen türelmetlenül. – A levelet majd holnap elmesélek.

De alighogy Luca az ajtóhoz ért, újra visszahívta.

– Na, tessék, kérem – mondta idegesen –, hát nem elfelejtett kihuzigálni a szakállamat, pedig ma délután jön a Hetényi professzor úr. Tessék kivenni a csipesz a fiókomból! Meg az új hálókabátot is, mert Irén majd nem akar ideadni. Tessék mindjárt rám húzni. Tetszik látni – mondta, miközben büszkén nézegette meztelen karját –, tetszik látni, még milyen szép sima, nincs benne egyetlen ránc sem, csak ha behajlítok, itt a könyöknél.

– Ott a fiataloknál is ráncos, mama – mondta Luca.

Az öregasszony ránézett.

2. MAJESTUOSO

Luca ezúttal a szokottnál később csöngetett be anyósához a kis kerti házba. Szemben a kapuval négy liba gágogott a napsütötte porban, a négy asszony már hazament ebédet főzni.

Az ősz hajú, köpcös házvezetőnő nyitott ajtót. Nem engedte be rögtön a vendéget, eléje állt a küszöbön, s piros almaarcába vajt apró szemeivel – mintha lassított felvételre készülne – fürkészve, hosszan nézett a fiatalasszony arcába.

– No, nem enged be? – mondta ez nevetve.

– Valami baj van? – kérdezte a házvezetőnő a nyitott ajtóban állva.

– Ló... – mondta Luca. – Miért volna baj? Nem enged be?

Az öreg házvezetőnő nem mozdult el az ajtóból.

– Miért volna baj? – mondta Luca. – Semmi baj nincs.

– Akkor miért nem hozott ma virágot? – mondta a házvezetőnő.

Luca nevetett. – Be jó szeme van. Nem volt időm. No, engedjen már be! Nem látja, hogy már amúgy is elkéstem?

– Nem volt ideje? – kérdezte a házvezetőnő.

A kis fehér konyhába, melyet a szembetűző nap s a fehérre lakkozott konyhabútorok duplán meg-megragyogtattak, a pázsitot szegélyező jázminbokrok egy csóva fullasztóan édes illatot küldtek. A fiatalasszony, körbeforgatva kis egyenes orrát, hevesen szimatolt. – Nem érzem a vajjas pirítóst – mondta. – Már megette?

– Régen.

– Olyan késő van?

– Dél felé jár – mondta a házvezetőnő.

– Irénke, lopja ki a vázából a tegnapi virágot – mondta a fiatalasszony – s hozza ki! Nem volt ma időm venni.

– Nincs pénze? – kérdezte a házvezetőnő.

A fiatalasszony nem felelt. – Lopja ki a tegnapi virágot a vázából – mondta –, s adjon egy kis selyempapírt köréje! Milyen virágot is hoztam tegnap?

A házvezetőnő a fejét rázta. – Nem lehet kilopni, mert ha mást nem, de azt rögtön észreveszi, ha hiányzik. Fehér szegfűt hozott tegnap.

– Hozza csak ki – mondta Luca –, majd kirúzsozom.

A házvezetőnő elnevette magát. – Adjak egy pohár pálinkát?

– Adjon!

Irén a konyhaszekrényhez lépett, s kinyitotta. A fejrész alsó polcán, amely hófehér csipkeszegélyes papírral volt leborítva, a hátrahajló ajtó mögül sorban felcsillantak egymás mellett, egy-egy oszlopban, a levesestányérok, a nagy lapostányérok, a desszerttányérok – ezek oszlopa valamivel alacsonyabb volt –, majd egymásra máglyázva a különböző nagyságú peccsenye-, saláta-, főzelék-, tésztástalak, a legsarokban az urna alakú nagy levesestál, valamennyi egy-egy keskeny aranycsíkkal szegélyezve, melyek külön is felillantak a napban. A desszerttányérok közül tegnap megint eltört egyet mondta a házvezetőnő, miközben a felső polcra a poharak, csészék és csészealjok közül kivett egy metszett likőröspoharat, és a pálinkásüveget óvatosan kotyogtatva, teletöltötte. – Most már négy hiányzik a szerviszből.

– Mi baja van? – kérdezte, amikor kezében a teli pohárral hátrafordulva, észrevette, hogy Luca a konyhaasztalra borulva hangtalanul sír. – Tudtam én...

A fiatalasszony ingerülten felkapta könnyes arcát. – Mit tudott... mondja, mit tudott?

Az öreg házvezetőnő szótlanul nézte.

– Hát csoda, hogy bőgök – mondta Luca szipogva –, amikor török-zúzzák az örökségemet? Most már négy desszerttányér hiányzik! Vagy a szervizt magára hagyta?

– Rám – mondta a házvezetőnő, gyorsan, határozottan. – Az ezüsttel együtt. Mi baja van?

– Semmi.

– Nincs pénze?

– A múlt héten is kerestem hetvennégy forintot nejlonfestéssel – mondta Luca. Zsák alakú fehér retiküljéből kikotorta zsebkendőjét, a púdert, rúzsot, tükört, maga elé dobta őket az asztalra. A tükör egy kissé púderes volt, zsebkendőjével megtörülgette, arca elé emelte, aztán a létért folyó küzdelem szívszorogató komolyságával egyenként kivallatta minden vonását: a tükört ide-oda mozgatva, mutatóujja hegyével lesimította két olajos szemhéját, majd beszopta ajkát, s a kérődző tehénszáj mozdulatával felső ajkát egyszer-kétszer az alsóhoz törülgette. Megnyálazta ujját, és végighúzta szemöldökén. A világ teremtése – mely alatt nincs sem halál, sem enyészet – befejeztetett. Még egyszer ferdén feltartotta a tükört, s a szeme sarkából egy gyors tekintetet vetett súlyos bronzvörös kontyára: ez volt a vasárnap. – Nem is kellett csak két nap meg két éjszaka dolgoznom érte – mondta, a világteremtés fáradalmának még egy utolsó rezgésével hangjában.

A házvezetőnő melléje húzta, s leült a sámlira, amelynek lekopatott festéke alól már kilátszott a nyers fa. Adhatok kölcsön – mondta –, az uram tegnap hozta haza a fizetését.

– Menjen a... – mondta Luca. – A fodrász a múltkor is nyolcszáz forintot kínált a hajamért, abból is kivolna két hónapi házbér.

– Nincs semmi hír? – kérdezte a házvezetőnő egy idő múlva.

– Nincs. Az anyósom?

– Az elébb aludt, amikor benéztem hozzá.

A fiatalasszonynak újra könnybe lábadt a szeme. Most már fel sem tudott lázadni önmaga ellen, annyira el volt kenődve. – Mi baja van? – kérdezte a házvezetőnő.

– Semmi – mondta Luca. – Ideges vagyok. Ne faggasson már!

– Megjött az ünnepe?

A fiatalasszony elnevette magát, szeme sarkában a megrekedt könnycsepp kioldódott, lepergett. – Lassan már arról is leszokom.

– Hát?

– Megint ott volt a végrehajtó – mondta a fiatalasszony. – Kilenckor jött, s tizenegyig szuttyongatott.

– De hisz már mindent lefoglalt – mondta a házvezetőnő.

– Még nem.

– Hogyhogy?

– Úgy, hogy még nem foglalt le mindent – mondta Luca.

Az öreg házvezetőnő összekulcsolta kezét a hasa fölött, s maga elé nézett. A ház előtt az utcán ijedten gágogtak a libák. – Alighogy kitétte a lábát – mondta Luca –, feljöttek a házfelügyelőék, mind a hárman, az ember, az asszony meg a kislány, körülálltak, és elénekelték Verdi *Requiem*-jét, hogy megnyugtassanak.

– Mit?

– Semmit – mondta Luca. – Hülyéskedem.

A házvezetőnő felállt, aztán hirtelen újra leült.

– Kislány koromban, Majsán, a zárdában, az angolkisasszonyoknál egyszer megtetvesedtem – mondta a fiatalasszony, homlokát ráncolva –, s a főnökasszony parancsára kopaszra nyírták a fejemet, egy évig eltartott, míg valamennyire utánaótt. Abban az egész esztendőben körülbelül úgy éreztem magam, mint mostanában.

A házvezetőnő hallgatott.

– Lám – mondta Luca –, most jut eszembe, hogy a főnökasszony is bécsi volt. Az is bántott, hogy a Bulyovszky Lillával mindig németül beszélt, amit nem érttem meg.

– Levágta a szép vörös haját? – kérdezte a házvezetőnő.

– Azért vágatta le, mert vörös volt – mondta a fiatalasszony. – Másnap meg az anyám, ustorral a kezében, elment a zárdába, s alig lehetett lebeszélni arról, hogy meg ne verje a főnökasszonyt.

– Azt hittem, hogy a végrehajtó már mindent lefoglalt – mondta a házvezetőnő egy idő múlva.

– Nem foglalt le mindent – mondta a fiatalasszony makacsul.

– Hát mit hagyott meg?

A fiatalasszony egy türelmetlen mozdulatot tett, beütötte könyökét az asztalba. – Ne jöjjön váratlan vendég!... Ne jöjjön váratlan vendég! – kiáltotta ijedten, és kezével könyökéhez kapva, kihúzta belőle a váratlan vendéget, majd kifordított tenyerével szétszórta a levegőbe. – Ma már épp elegendő volt belőlük. Az én bútoromat eddig még nem foglalta le.

– Hát persze hogy nem – mondta Irén.

A fiatalasszony idegesen megrázta fejét. – Miért persze? Azért persze, mert megvolt mind a régi számlám meg szállítólevelem, s azzal hitelt érdemlően bizonyítani tudtam, hogy a bútor az enyém s nem Jánosé. Jánosnak még egy szobára való bútora is alig volt, még egy rendes ágya sem, amikor feleségül vett.

A házvezetőnő bólított. – Tudom.

– Most meg visszaküldte a minisztérium Kulinka urat – mondta Luca, könnyekkel a szemében –, hogy mindent foglaljon le, én meg pereljem vissza, ami az enyém. Csak úgy köpködte a nullákat, tízezer, ötezer, nyolcezer, meg még tízezer, meg még négyezer... hiába rimázkodtam neki, hogy úgyis visszaítélik nekem, vegye alacsonyabbra, mert nem győzöm a bélyegköltséget. Szomorúan rám nézett, csóválta a fejét, majdhogy el nem sírta magát, úgy sajnált, aztán elordította magát: egy neobarokk szekrény húszezer.

– Húszezer – ismételte a házvezetőnő fejcsóválva.

– Mit szörnyülködik! – mondta Luca. – Megér húszat, meg is kapom, ha eladom. De nem adom el, inkább belegebdek. János mindent úgy találjon meg, ahogy elhagyta.

A házvezetőnő maga elé nézett a földre.

– Mit bög! – mondta a fiatalasszony ingerülten. – Mit bög! Akárcsak Kulinka úr. Testi motozás nem lesz – mondta könnybe lábadt szemmel –, de minden szekrénybe benyúlunk... Irénke, adja ide azt a múltkori üres francia szappandobozt, amit félretettünk.

– Szappant hozott neki? – kérdezte a házvezetőnő, a konyhaszekrény felé indulva.

– Meg azt a... azt az üres csehszlovák cukorkakartont is, azt a szép pirosat – mondta a fiatalasszony, mialatt a retiküljéből kikotort egy Kék-Vörös szappant s egy zacskó csokoládébonbont.

– Még a múltkori is egészben megvan.

– Hadd legyen neki! – mondta a fiatalasszony. Elfintorodott, kivicsorította a fogát. – Az édes János fia küldte neki Amerikából – mondta gúnyosan, miközben a zacskóból kiöntötte a cukorkát az asztalra, s ujjheggyel egyenként berakta a szép piros csehszlovák kartonba, épp kitelt belőle a két sor. Újra elnevette magát.

– Mi baj? – kérdezte Irén.

– Semmi – mondta Luca. – Magamon nevetek.

Gyors egymásutánban három-négy rövid csengőberregés hallatszott. A házvezetőnő a fiatalasszony felé fordította fejét. – Bemegegy? – kérdezte.

– Még egyet-kettőt pihegek – mondta Luca.

– Nem akarna elébb ledőlni a szobámban egy negyedórára?

– Minek? – mondta Luca. – Ebéd után amúgy is lefekszem, fel se kelek reggelig. Most megint nincs munkám.

– Mért nem megy egyszer moziba? – kérdezte a házvezetőnő egy idő múlva.

– Minek? – mondta Luca. – Nevetek én magamon eleget.

Újra megszólalt a csengő. Amióta az öregasszony körülbelül egy hónappal ezelőtt egyik délutáni szobasétája alatt megszédült, elesett, s bokában eltörte a bal lábát, még idegesebb és szeszélyesebb lett, mint balesete előtt; néha kétszer-háromszor egymás után is beberregtette Irént, de máskor meg naphosszat nem ért a csengőhöz, begipszelt lábával, behunyt szemmel, mozdulatlanul feküdt az ágyban, nem olvasott, a rádiót sem nyitotta ki, s csak azon lehetett észrevenni, hogy ébren van, hogy rögtön felnyitotta szemét, mihelyt meghallotta, hogy valaki a szobában van. Szeme tükre ilyenkor nem az eszméletlen alvástól párásodott be, hanem egy még hosszabb távollét fáradalmától, mely sárgás arcbőréből is kivonta az eleven fényt, s a szája sarkán kicsurgatta az ellenőrzés nélkül maradt, fegyelmezetlen nyálmirigyek nedvét. Ilyenkor nem is szólalt meg rögtön, ahogy a szunyókáló öregemberek szokták – akik önvédelemből, mint a kiszolgáltatott állatok, eltagadják, hogy aludtak, s rögtön rekedt hangadással bizonygatják, hogy védekezésre készek –, hanem egy hosszú, fürkésző tekintetet vetett az elébe kerülő arcra, s megvizsgálta, milyen nem létező idegen világból merült fel. Legyinteni is szokott ilyenkor egyet, mint aki elveti a kelletlen látogatást. Lábtörése óta már nem kelhetett fel megszokott délutáni sétájára – s bár fájdalmai nem voltak, s nem is sejtette, hogy a lába el van törve, csak ficamodásról tudott –, az időbeosztásából kimaradt negyedórányi foglalatosság egész napirendjét felborította, s megbolygatta kicsire zsugorodott, de állékony világgképét. A meghalt Hetényi professzor helyett egy új orvost kellett a színre léptetni a professzor helyettesítésében – aki a Szovjetunióban tanulmányúton van –, s ez is egy nagyot lökött elbizonytalanodott életérzésén, s bár dr. Illést, az új orvost azonnal megkedvelte, mert valamilyen felderíthetetlen idegvezetéken át, nem tudni, miért, János fiát idézte fel eszméletében, az életterébe hatolt idegen személy mégiscsak megzavarta hosszú esztendő óta leülepedett életrendjét. Dr. Illés persze szintén tudott németül, s jól ismerte a német klasszikusokat – más orvost nem is mertek volna az öregasszony színe elé hozni –, de ezenkívül még szép tenorhangja is volt, s néha hangversenyeken is fellépett, énekelni pedig még Hetényi sem tudott. Mi sem természetesebb, mint hogy dr. Illés, a professzor úr példáját követve, fenntartás nélkül osztozott az öregasszony csodálatában fia iránt.

– Maga az, Irén? – hallatszott a szobából az öregasszony hangja.

Luca felugrott, s lábujjhegyen az ajtóhoz szaladt hallgatódzni. Ha nem látták is, akkor is éppoly kecsesen mozgott, mint amikor társaságban volt, akárcsak az anyósa társaságában is, aki pedig már elég rosszul látott; s testével párban az arca akkor is játszott, fintorgott, felvonta mozgékony szemöldökét, homlokát ráncolta, nevetett, rámosolygott önmagára, mint egy

második személyre, aki nézi, figyeli, meghallgatja és gyönyörködik benne. Egyébként olyan éles füle volt, hogy akár a konyhában is maradhatott volna, onnét is meghall minden szót.

– Maga az, Irén?

– Hát ki volna? – mondta a házvezetőnő. – Csöngetni tetszett.

– Jöjjön csak közelebb, Irénke, nem látom az arca mondta az öregasszony gyanakodva. – Csöngettem?

– Kétszer is.

– Nem emlékszek – mondta az öregasszony. – Nem tudja maga, hogy én mit akartam?

– Még azt is én tudjam-morogta az öreg házvezetőnő. – Meg akarta kérdezni, hogy hány óra van.

– Jól van – mondta az öregasszony. – Mondja maga, hány óra van?

– Mindjár dél lesz.

– Mindjár dél lesz? – ismételte az öregasszony elgondolkodva. – Mást nem akartam?

– Meg akarta még kérdezni, hogy én mit eszek ebédre.

– Mit eszik maga?

– Ami a tegnapi marhahúsból maradt, krumplival meg paradicsommártással.

– Fúj – mondta az öregasszony –, az nekem nem kell. Káposztás kocka nem lesz?

Irén a fejét rázta.

– Kár – mondta az öregasszony csalódottan. – Azt a Hetényi professzor úr szigorúan megtiltotta, de azért én egy kanállal mindig eszek. Tudok már, hogy mit akartam. Mondja maga, hány óra van?

– Mondtam már, hogy dél – ismételte türelmesen a házvezetőnő.

– Tudok... tudok, hogy dél – mondta az öregasszony. – De akkor a fiatal nagysága miért nem jött még el?

Luca ezt akarta hallani, elégedetten elfintorodott. Mégiscsak hiányzik az öregasszonynak, ha másért nem, hát hogy a fiáról beszéljen neki. Visszafutott a konyhába, felkapta a retiküljét, még egyszer gyorsan szemlét tartott a kis házi tükörben, aztán megint vissza, be a szobába. – Keziticsókolom, mama – kiáltotta hangosan.

– Maga az? – mondta az öregasszony rosszkedvűen. – Miért jön olyan későn? Irén mondja, hogy már dél van.

– Egy hosszú levelet írtam Jánosnak, mama – mondta a fiatalasszony –, s kivittem a repülőtérré, hogy még ma elmenjen.

– Ja – mondta az öregasszony.

– Mit hoztam a mamának? – énekelte Luca.

– Biztos virágot – mondta az öregasszony. – Maga sose tanul meg spórolni? Milyen virág az?

– Fehér szegfű.

Az öregasszony az éjjeliszekrény felé fordította fejét, de ott nem látta a tegnapi fehér szegfűt. Visszafordította fejét, s bizonytalanul nézegette Luca kezében a vázát. Gyorsan beletettem a többihez – mondta Luca –, mert már kissé elpetyhüdtek a hosszú úttól. S mit hoztam még a mamának? – tette hozzá sietve, egy elterelő hadmozdulattal. De az öregasszony nem nézett a retikülje felé, még mindig a fehér szegfűt bámulta. – Mit hoztam még a mamának? – ismételte Luca még hangosabban.

Az öregasszony közömbösen szemlélte az ajándékokat. – Jól van – mondta fáradtan. – Francia szappan? János küldi? Nagyon jól szaglik. Adja oda maga Irénnek, az majd elteszi: A zserbót is. Tessék írni Jánosnak, hogy most ne küldje többet, mert most elég van.

– Csak küldjön nyugodtan – mondta Luca. – Abból sosincs elég. Mért ne küldjön?

– Mert spóroljon – mondta az öregasszony fáradtan. – Ő sem tud spórolni. Mi lesz magával, fiacskám, ha nem tanul meg spórolni, se te, se ő? Egyszer maga is megöregszik.

– Soha, mama – mondta Luca nevetve. – Amíg rúzs meg arcfesték van a világon.

Az öregasszony lehunyta szemét. – Már azt hittem, délután van – mondta panaszosan –, s maga már el is ment haza. Pedig csak dél van, s most meg kell még enni nekem azt a mizerábilis ebéd.

Hirtelen felkönyökölt, s elfeledkezve idegfájdalmáról, kihajolt az ágyból, és szemének homályos fekete sugaraival szigorúan menyé arcába világított.

– Jöjjön csak közelebb, fiacskám! – mondta.

– Tessék, mama.

– Még közelebb! – mondta az öregasszony. – Még közelebb! Mondja meg nekem, fiacskám, az igazat: mikor jön haza?

– Kicsoda? – kérdezte Luca ijedten. Egy év óta első ízben történt, hogy az öregasszony felszínre bocsátotta; s a maga számára is ilyen nyíltan kitergette szennyes kétségeit. Máskor is megesett, hogy elvesztette türelmét, s szidta a fiát, hogy miért hagyja ilyen sokáig magára, de igazmondásában – hogy egy hónap múlva vagy három hónap múlva hazajön – még sohasem kételkedett, s ha az egy hónapos vagy a három hónapos határidő letelt (amit aritmiás időérzékével amúgy sem tudott számon tartani), s a fia mégsem érkezett meg, akkor anyai bizalmával, tűz és vízálló hiszékenységgel kétely nélkül tudomásul vette, hogy fiának dolga van, és szinte azonnal belenyugodott az új határidőbe. Most történt meg először, hogy nyíltan fellázadt. – Tessék megmondani az igazat! – ismételte csöndesen, de makacsul. Feltette szemüvegét, s még közelebb húzódkodva menyé arcához, követelőző sötét tekintetével a szemébe nézett. – Mikor jön haza?

– Hát a múltkori levelében azt írta, hogy három hónap múlva végleg elkészül a munkájával – mondta Luca –, s abból egy hónap már letelt.

Az öregasszony hirtelen hátrahanyatlott vánkosaira, s vékonyan, öregesen elsírta magát. Tágra nyílt szeméből egyenletesen csurrantak ki a könnyek, s lassan végigfolytak keskeny, csontos arcán, mely nem torzult el érintésükre, végigperegtek állán, s aláfolytak fekete bársony főkötőjének szalagja alá. Luca már több éve ismerte az öregasszonyt, de még nem látta sírni, még ötvenhatban sem, amikor az ágyúgolyók majd elvitték a háztetőt a fejük fölött, s a két asszony napokig egyedül szorongott a meg-megránduló szobában, mert Irén az uránál volt, a város másik végén, Angyalföldön, az üzemben, s nem mert hazajönni, Jánosról pedig már egy hete nem hallottak hírt. Az öregasszony már akkor is félig-meddig tehetetlenül feküdt az ágyban, de kemény arca meg sem rezdült a bombarobbanásokra – igaz, hogy már akkor is nagyothallott –, s naphosszat hosszú történeteket mesélt menyének saját lány korából s főként Jánosról, s meséltetett Lucával ennek falusi lány korából és családja történetéből. – Nem szabad sírni, mama! – mondta a fiatalasszony, akinek egy pillanatra elállt a lélegzete a rémülettől. – Két hónap, az nem nagy idő.

– Addig én már nem élek – mondta az öregasszony a szeméből csurgó két sor könny között. – Addig én már nem élek – ismételte, maga elé nézve.

– Ugyan, hova gondol, mama! – kiáltotta Luca teljes erejéből. – Hetényi professzor úr megmondta, hogy száz évig fog élni.

– Mit mond maga? – kérdezte az öregasszony.

– Hetényi professzor úr megmondta, hogy...

Az öregasszony menyé felé fordította kisírt arcát. Nem szólt egy szót sem, csak ártatlanul mindentudó súlyos tekintetét pihentette rajta egy ideig, aztán felemelte kezét és legyintett. – Az még legalább négy év! – kiáltotta Luca.

Az öregasszony visszafordította arcát, a mennyezetet nézte. – Ach menjen! – mondta. – Talán a Hetényi professzor úr is meghalt már.

A szobában egy pillanatra csönd lett, csak a vánkosok között szörtyögő halk szipogás hallatszott. – Jól van, mama – mondta Luca hirtelen elhatározással. – Írok Jánosnak, hogy jöjjön haza.

– Mit mond maga? – kérdezte az öregasszony néhány pillanat múlva.

– Írok Jánosnak, hogy azonnal jöjjön haza – ismételte Luca hangosabban.

– Mikor?

– Még ma.

Az öregasszony újra a menyé felé fordította arcát. – Nem azt kérdek – mondta. – Hanem, hogy mikor jöjjön haza?

– Azonnal – kiáltotta Luca. – Igaza van a mamának, eleget bitangolt már Amerikában, már én is unom.

Az öregasszony könnyei elálltak, egy nagyot sóhajtott. – Hogy azonnal jöjjön haza? – ismételte kételkedve, mint aki nem hisz a fülének.

– Megírom neki – kiáltotta Luca, közelebb hajolva az ágyhoz –, hogy ha eddig nem tudta befejezni azt a kutya filmet, akkor hagyja a fenébe, s jöjjön haza. Mamának teljesen igaza van, én sem vagyok hajlandó már tovább várni.

– Hagyja abba a film? – ismételte az öregasszony.

– Megnyugodhat, mama – kiáltotta Luca –, ha én megírom neki, hogy jöjjön haza, különben elválok tőle, akkor ész nélkül hazajön.

Az öregasszony értetlenül nézett menyére. – Elválík tőle maga?

– El én – mondta Luca. – Hát mondja, mama, szabad egy asszonyt ilyen sokáig egyedül hagyni? Mindenki más már rég megcsalta volna, csak én... Minek néz engem az a félkegyelmű?

– Hagyja abba a film? – ismételte az öregasszony reszkető szájjal. – A premier előtt?

– Ló... a premierbe! – mondta Luca. – Süsse meg a premierjét olajban! Nem kellene nekem a dollárjai! Jöjjön haza, amíg faképnél nem hagyom.

Az öregasszony felkőnyökölt. – Mit mond maga? Hogy hagyja faképnél János?

– Rakja füstre a dollárjait! – mondta Luca. – Tudom, hogy egy fillért sem kap, ha nem fejezi be a filmet, s hogy akkor hiába dolgozott nem tudom én meddig, én nem bánom, én nem rostokolok itt tovább egyedül.

Az öregasszony most már egészen felült az ágyban. Ha János most jön haza, akkor nem kap egy dollár sem? – kérdezte.

– Nem hát! – kiáltotta Luca dühösen, a szeme sarkából kíváncsian figyelve az öregasszonyt. – Hát ne kapjon, nekem nem kell a pénze. Mamának teljesen igaza van, még ma sürgőnyzők neki, hogy azonnal jöjjön haza.

Az öregasszony hallgatott.

– Dumme Gans – mondta hirtelen, haragosan kipirult homlokkal. – S akkor csinálta hiába az egész munka?

– Csinálta hiába! – mondta Luca. – Ne csak a munkájára gondoljon! Van neki felesége meg imádott édesanyja is.

– Dumme Gans – ismételte az öregasszony egyre jobban kivörösödve. – Férfinak első dolog van a munka. Maga nem száríthat a lelkén, hogy János nem csinálja meg a film. Nem tudja, hogy a holland királynő is akar látni?

Luca a fejét rázta. – Én nem bánom, én még ma sürgönyözök neki. Mamának teljesen igaza van.

– Nincs igaza! – sipította az öregasszony dühösen. – Maga nagyon ostoba. Azért mert én nyafogok egy kicsit, azért maga nem kell mindjárt tépni a maga haja. Maga csak ne írjon semmit sem.

– Nem is írok, sürgönyözök – mondta Luca. – Hát ki fontosabb: a mama vagy a holland királynő?

– Azt én megtiltok, hogy sürgönyözzön – mondta az öregasszony. Feldúlt arca, amelyet a szokatlan felindultság még hosszabbra és soványabbra nyújtott, s nagy, egyenes orrát még jobban kiugrasztotta a koponya csontszerkezetéből, fenyegetően meredt menyére. De már a következő pillanatban szinte valószínűtlen változáson esett át: ellágyult, megszelídült, s a szervezetében kilenc évtized alatt felgyült bölcsesség megvesztegető bájával mosolygott menyére.

– Maga ide hallgasson, fiacskám – mondta. – Én tudok, hogy magának mi fáj, én tudok, hogy maga féltékeny Jánosra. De én ismerek az én fiam, maga csak legyen nyugodt. Az én fiam olyan, mint én, az hűséges ahhoz, aki szereti. Az lehet, hogy egyszer-kétszer megcsal magát Amerikában, megcsal magát Európában is, mert én is megcsaltam egyszer az én uram, de az én fiam a végén minden nőnek azt fogja mondani: sipirc! Nem kell neki sürgönyözni. Az én fiam magával fog élni és meghalni.

Szerencsére csengettek, dr. Illés, az új orvos ugrott fel az öregasszonyhoz egy negyedórai gyógypedagógiai beszélgetésre. Az öregasszony, minthogy rejtélyes képzettársításai során az orvost olykor egy-egy pillanatra behelyettesítette fia alakjába, sokat veszekedett vele is, és minél többet házsártoskodhatott, annál jobban megkedvelte az orvost. Könnymarta, megviselt arca most is azonnal felragyogott, mihelyt megpillantotta az ágya mellett. Orvos volt, ez is elég okot adott a tiszteletre – az öregasszony tizenkilencedik századi racionalizmusával babonásan ünnepelte a tudományt –, de ezen túl a hat láb magas, széles vállú, értelmes mosolyú fiatal orvos férfivarázsával is megihlette még mindig érzékeny női szívét, kopaszsága Jánoséra emlékeztetett, klasszikus irodalmi műveltsége – bár nem vetekedhetett Hetényi professzor úréval – a saját lány korára és udvarlóira. Úgy telefröcskölték egymást idézetekkel, ahogy folyóban fürdőző kacér gyerekek a vizet paskolják egymás arcába.

Az öregasszony csak egy dologgal nem tudott megbékélni: hogy dr. Illés olykor templomban is énekelt, a Belvárosi templom vasárnapi zenés miséjén, vagy úrnapján, vagy feltámadáskor a Krisztina téri templomban. – Na, énekelte a főorvos úr megint a templomban? – kérdezte csúfondárosan, az orvos föléje hajló nyájas arcára szegezve fáradt tekintetét. – Tudja maga, hogy én nyolcvan éve nem voltam templomban?

– No, egyszer sem? – mondta az orvos. – A menyegzőjén se?

– Se – mondta az öregasszony. – Csak képeket nézni, amikor az én uram engemet elvitt Franciaországba, nászutazásra. De én nem értek jól a képek, hát inkább mentem csak körül a templomban, néztem az imádkozókat a sötétben, s gondoltam: oh, les pauvres!

Az ajtóban álló öreg házvezetőnő az orvos háta mögött titokban keresztet vetett.

– Én voltam tíz – vagy tizenkét éves – mondta az öregasszony –, s kaptam az én mamámtól új ruha, mert másnap akartunk csinálni kirándulás a Wiener Waldba. Este én sokáig imádkoztam

Istenhez, hogy legyen jó idő, és csinálhassuk kirándulás, és én felvehessem az új ruha. Aztán másnap esett az eső. Akkor én nagyon megharagudtam Istenre.

– S azóta is haragszik, mama? – kérdezte Luca.

Az öregasszony vánkosi közül lassan menye felé fordította szemét. – Azt mondtam én, fiacskám, hogy akkor nagyon megharagudtam. Amikor aztán az én mamám délelőtt el akarta engem vinni a templomba, azt mondtam: nem.

– S nem is ment?

– Az én mamám volt egy okos nő – mondta az öregasszony. – Megvárta következő vasárnap, amikor volt jó idő, s mehattunk a kirándulásra az én új ruhámban, s én nagyon boldog voltam. Akkor kérdezte: Sztina, most már jössz megint templomba?

Az orvos elnevette magát, gyöngéden megpaskolta az öregasszony csontos kezét, melyet az egész idő alatt a kezében tartott. – De Sztina is okos volt, igaz?

Az öregasszony elmosolyodott. – Azt kérdezte tőlem az én mamám: Sztina, most jössz templomba? S én megint azt mondtam: nem.

A szobában néhány pillanatra csönd lett. A nyitott ablakon át a nap most már hátulról sütött az öregasszony ágyára, megcsillant fekete bársony főkötőjén, s fehérén kivilágította csontból és bőrből épült konok arcát. – Azt mondtam én az én mamámnak – folytatta az öregasszony kissé lihegve –, azt mondtam: nem. Azt mondtam, nem kérek én senkitől a világon segítség, akiben nem lehet bízni. Én akarok járni a magam lábán meg fején.

– Hát ez sikerült – mondta Luca halkán.

– Mit mond maga? – kérdezte az öregasszony.

– Azt mondtam, mama – kiáltotta Luca –, hogy ez sikerült a mamának.

Az öregasszony a fejét rázta. – Nem tudok – mondta rekedten –, nem tudok, hogy sikerült-e. Amióta lettem ilyen öreg, azóta vagyok magányos és tehetetlen. De ha majd meghalok, akkor csak az én fiam fogja az én kezem! – Újra a menyére nézett. – Nem kell maga se akkor – mondta lassan, egy hosszú vizsgálódó tekinteteket vetve a fiatalasszony arcára. – Az állat is akar lenni maga, ha meghal. Ha az én fiam nem lehet velem, és nem foghatja az én kezem, akkor akarok lenni egyedül.

Hirtelen elfáradt, behunyta szemét. A nap többféle izgalma szemlátomást megviselte, kihúzta kezét az orvos kezéből, a paplana alá bújtatta, a saját teste egyelőre még megbízható melegébe, s bár vendégei iránti tapintatból nem fordult a falnak, de süketnek tette magát, vagy talán önakaratából meg is siketült átmenetileg, s többé egyetlen kérdésre sem felelt. Amikor azonban Luca az orvossal együtt lábujjhegyen ki akart osonni a szobából, felemelte fejét a kis lila vánkoslól, és visszahívta menyét.

– Luca – mondta hangosan, érthetően –, maga kérem még maradsz nálam.

A fiatalasszony megrezzent; anyósa ritkán szólította a keresztnévén. – Persze, mama – mondta –, csak ki akartam kísérni a főorvos urat.

– Köszönök – mondta az öregasszony. – De aztán maga visszajön?

– Persze hogy visszajövök, mama – mondta a fiatalasszony. – Hisz ma még nagyon keveset voltunk együtt.

Fáradtsága ellenére csak sokára engedte el menyét. Ott tartotta ebédre, megosztotta vele a sajátját, amelyből csak egy-két morzsát csipegetett ki, Irén is adott egy keveset a maga paradicsommártásos marhahúsából. Ebéd közben az öregasszony egész idő alatt szemmel tartotta menyét; ez olyan jóízűen evett, olyan kedvvel és testi izgalommal, s az ételt oly gyorsan hasonította át lebegéssé, vidámsággá, tréfává, hogy láttára a vele egy asztalnál ülőknek is

egészségesebben kezdtek dolgozni a gyomornedveik, s meghíztak attól, amit Luca bevágott. – Ízlik? kérdezte az öregasszony, tekintetével menyé piros szájának tápláló mozdulatait követve.

– Prima – mondta Luca.

– A paradicsommártás is?

– Nagyon – mondta Luca. – Hát még ha szeretném.

– Nem szereti maga?

– Utálom, mint a bűnömet – mondta Luca.

A feketekávé után, melyet külön vendége számára főzetett, a fiatalasszonynak anyósa kívánságára ki kellett bontania derékig érő haját, s megfésülködnie az ágyal szemben, a toaletasztalon álló nagy ezüstkeretes tükör előtt. A nap most már teljes korongjával sütött be a szobába, a tükörré, s az előtte emelkedő-süllyedő meztelen karra, amely a nagy fehér elefántcsont fésűvel meg-megcsillogtatta a fiatal nő vállán átvetett szép bronzvörös haját, láthatatlan villanyos szikrákat pattantott ki marékkal összefogott végéből, s a haj egészséges illatából hosszan kanyargó szerpentineket szórt szét a levegőben. Az ágyban fekvő öregasszony egy ideig szomjasan nézte a hajlodozó karcsú nyakat, a napfényben meg-megrezgő fehér vállakat, öreg szeme mintha egy pillanatra fel is frissült volna, de aztán egyszerre betelt, kifáradt, s hazaküldte menyét. – Köszönök, most maga menjen haza! – mondta, alighogy Luca betűzte az utolsó hajtűt a tarkója fölött rengő súlyos kontyba. Másnap délelőtt a fiatalasszony a szokottnál egy órával korábban érkezett anyósához. Becsöngetett, s rögtön utána dörömbölni kezdett az ajtón. – Irén – kiáltotta még az ajtón kívül –, Irén! Levelet kaptam, levelet, levelet, levelet... – Nyakába perdült az ajtót nyitó házvezetőnőnek, hangosan, boldogan nevetve megforgatta, végigtáncoltatta a keskeny kis előszobán. Olyan izgalom uralkodott el rajta, hogy a kis tánc közben a foga hallhatóan vacogott.

– Az urától? – kérdezte Irén.

– Él – lihegte a fiatalasszony –, most már bizonyos, hogy él. Vasárnaphoz egy hétre beszélőt kaptunk. Nem levél jött, csak egy nyomtatott értesítés, hogy vasárnaphoz egy hétre jöhetnek beszélőre. Ha beszélőre engedik, akkor egészséges.

A házvezetőnő nem felelt, de a fiatalasszony annyira betelt boldogságában, hogy nem vette észre. – Vagy ha nem egészséges – mondta –, de az bizonyos, hogy él.

– Az öreg nagysága nagyon rosszul van – mondta a házvezetőnő egy idő múlva.

A fiatalasszony leült a konyhazsámolyra. Csak most látta meg az öreg házvezetőnő kerek almaarcán az átvirrasztott éjszaka sápadt tenyere nyomát, a hajnal körmeitől felkapart szemhéjakat. – Mi történt?

– Az éjjel arra ébredtem – mondta a házvezetőnő –, mert tetszik tudni, milyen könnyű álmom van, hogy beszélgetést hallottam a szobájából. Bementem hozzá, s láttam, hogy magával társalog, de sokkal hangosabban, mint ahogy máskor szokott, még kiabált is, a fiával veszekedett. Hajnalban az uram elment telefonálni a főorvos úrnak, mert akkorra már tűzpiros volt az arca.

– Tüdőgyulladás?

Az öregasszony a tüdőgyulladás fellépte után még három napig nem vesztette el öntudatát, de mint egy lírai költő, ebben az időben már csak önmagára figyelt. Udvariasságból s önérzetből ugyan igyekezett eltitkolni, hogy már nem érdeklí semmi a világon – ez volt fegyelmezett büszkeségének utolsó tiszteletadása az élők iránt –, de igyekezete nem sok sikerrel járt: rosszul titkolta közönyét, környezete csakhamar rájött élete utolsó furfangjára. Előbb a jobb tüdőszárnyba kapott bele a gyulladás, majd miután itt lefojtották, a balba, végül az egész tüdőre áterjedt. Amíg eszméletnél volt, addig néha amikor azt hitte, hogy egyedül van – hosszú magánbeszédet folytatott, amelyek főképp elesett állapota kis szégyenei körül forogtak

(legjobban azt restellte, hogy mivel a tüdőgyulladás kezdetén a hólyag munkája is leállt – napjában kétszer ápolónő jött hozzá s megkatéterezte), később öntudatlan állapotában már egyáltalán nem szólalt meg. Menye egész napra ápolónőt akart melléje fogadni, de azt az öreg házvezetőnő nem engedte. – Hogyne, hogy még azt is kiszolgáljam – mondta. – S mit tudom én, mit lop ki a szekrényekből, amíg egyedül van a szobában. – Az idegen személy tartós jelenléte ellen egyébként az öregasszony is tiltakozott, amíg beszélni tudott, vagy amíg érdemesnek tartotta, hogy beszéljen. A harmadik nap délutánján, az orvos látogatása alatt szólalt meg utoljára.

Nyitott szemmel fogadta a belépőket, az orvost s a vele együtt érkező menyét, de köszöntésüket nem viszonzta, s amikor leültek az ágya mellé, továbbra is az ajtó felé nézett, mintha még várna valakire, ki okvetlenül el fog jönni. Később is, már eszméletlen állapotában megmaradt ez a fejtartása; ha megigazították alatta a vánkosokat, s fekete főkötős, keskeny koponyáját ráfektették kispárnájára, a következő percben már újra vissza, jobbra fordította fejét, nyakát is kissé kiforgatva, s akár nyitva volt a szeme, akár behunyva, egész vak testével az ajtó felé nézett. Az utolsó napokban jobb kezét is, melyet egyébként rendszerint a meleg paplan alatt tartott, minden látható ok nélkül a felszínre hozta, és vállmagasságban, csuklója tengelyén furcsán kifordítva tenyerét, mintha kacska volna, az álla alá illesztette, s ha Luca olykor óvatosan visszahajlította, hogy kiszabadítsa torz helyzetéből, s a paplan alá csúsztatta, az eszméletlenségében is nyakas öregasszony már a következő pillanatban újra kiugrasztotta a paplan alól, és visszahajlította az álla alá. Egyébként olyan csöndesen s mozdulatlanul feküdt, mint egy száraz falevél egy napsütötte árokban; légvételét sem látni, sem hallani nem lehetett, lábai kinyújtva, párhuzamosan feküdtek egymás mellett, begipszelt lábfejét a másik meztelen sárgás lábfejhez illesztette. Némasága ideje alatt sem panaszkodott, sem jajjal, sem sóhajjal, s csak olyankor nyögdicsélt egyet-egyet, nagyon halkán s komoly életéhez nem illő furcsán nyafka hangon, ha oldalára fordították, hogy az orvos, aki most már napjában kétszer látogatott el hozzá, megvizsgálhassa a tüdejét, vagy berizsporozhassák hátán a felfekvés számtalan kis sebet, vagy kicserélhessék nehéz alteste alatt a gumilepedőre terített pelenkákat. Az injekciókat is szó nélkül tűrte, a fecskendő tüje már csak haló porának legfelső elromlott rétegébe hatolt el.

De öntudatának ezen az utolsó világos délutánján sem felelt már az orvos hozzá intézett kérdéseire, sem Luca hízelkedéseire, s egyelőre még látó szemét mozdulatlanul az ajtóra függesztve, összeszorított szájjal makacsul hallgatott. – Két-három napig talán még életben tarthatom – mondta az orvos a fiatalasszonynak, a megejtett vizsgálat után. – Van valami remény arra, hogy...

– Nincs – mondta Luca.

– Mi a kívánsága? – kérdezte az orvos, az ablakon át kinézve a napsütötte kertszegélyre, azon túl a poros utcára.

– Ahogy neki jobb.

– Neki mindegy.

– Ahogy neki jobb – mondta Luca.

– Érezni már semmit nem érez – mondta az orvos. Néhány órán belül előreláthatólag el fogja veszíteni az eszméletét. Koffeinnel, sztrofantinnal valószínűleg még egy-két napig fenntarthatom a szívét. Nincs semmi remény arra, hogy...

– Nincs – mondta Luca.

– Mi a kívánsága?

– Ahogy neki jobb – mondta Luca.

Az injekció után a fiatalasszony kikísérte az orvost az előszobába. Alighogy kiértek a szobából, megszólalt a csengő. Az öregasszony tüdőgyulladásra óta most először használta újra a csengőt.

– Édes mama, édes! – súgta Luca az ágy fölé hajolva. Az orvos az előszobában várt. Az öregasszony tovább nézte az ajtót, de kezével erősen megkapaszkodott menyé karjában. – Még nem beszéltem magának, fiacskám mondta furcsa kásás hangon –, az én fiam utolsó levelét. Tudja maga, hogy Kossuth-díj fog kapni?

– Nekem még nem írta meg, mama – mondta Luca. Az öregasszony bólintott, mereven szemmel tartva az ajtót. – Fog kapni – mondta. – Most maga menjen ki, és küldje be nekem a főorvos úr!

Az orvos bejött, s az ágy fölé hajolt. – Tudja maga, énekes úr – mondta az öregasszony, továbbá is szemmel tartva az ajtót, de a szája csúfondárosan elferdült –, tudja maga, énekes úr, hogy az én fiam Kossuth-díj fog kapni?

– Óriási – mondta az orvos –, óriási!

Az öregasszony újra bólintott. – Fog kapni – mondta. Ez most még titok. De maga mondja meg Lucának, az én menyemnek, hogy legyen büszke az én fiamra.

– Óriási! – mondta az orvos.

– Most maga menjen énekelni! – mondta az öregasszony. Luca, miután az orvos elment, beült Irénhez a konyhába. A szája oly erősen reszketett, hogy jó ideig nem bírt megszólalni. Az öreg házvezetőnő egy pohár pálinkát öntött neki, eléje állította az asztalra, az üveget is elől hagyta. Luca reszkető mutatóujját ráfektette a pohár talpára. – Mit fogok neki mondani jövő vasárnap a beszélőn? – mondta.

1962